

การพัฒนาเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์

กรรณิกา เรืองเดช ขาวสวนศรีเจริญ¹, อัญชลี พงศ์เกษตร², ตรีชาติ เล่าแก้วหนู³,
วิทยา หลู่โป⁴, เสาวลักษณ์ คงสนิ⁴, ไพบุลย์ ขาวสวนศรีเจริญ⁴,
อดิศักดิ์ ศรีละออง⁴, ธนปนนท์ อัครวีรวัฒน์^{4a}

บทคัดย่อ

การวิจัยผสมผสานมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเกณฑ์การประเมินการอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการสังเคราะห์แนวคิดผู้เชี่ยวชาญด้วยเทคนิคเดลฟาย และระเบียบวิธีเชิงปริมาณยืนยันเกณฑ์และตัวชี้วัดกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ นักวิชาการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม 22 คน ในการพัฒนาเกณฑ์ด้วยเทคนิคเดลฟาย และกลุ่มนักท่องเที่ยว 400 คน เพื่อวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยัน เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์แบบมีเค้าโครง และแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและจัดกลุ่มเกณฑ์และตัวชี้วัด การวิเคราะห์ข้อมูลเดลฟายรอบที่ 2 ด้วยค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และการวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 1 เพื่อยืนยันตัวชี้วัดย่อยอยู่ในแต่ละเกณฑ์

ผลการศึกษาจากการทำเดลฟายเทคนิค 2 รอบ และการวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 1 พบว่าเกณฑ์ของแบบประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ ประกอบด้วย 14 เกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ ที่พัก 20 ตัวชี้วัด, สุขภาพอนามัยส่วนบุคคลของพนักงานผู้ให้บริการ 8 ตัวชี้วัด, การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ 8 ตัวชี้วัด, การจัดการมูลฝอยปนเปื้อนสารคัดหลั่ง 9 ตัวชี้วัด, การจัดการท่องเที่ยววิถีใหม่ 7 ตัวชี้วัด, การบริการอาหาร 22 ตัวชี้วัด, การบริการน้ำดื่ม/น้ำใช้ 13 ตัวชี้วัด, การจัดการขยะมูลฝอย 11 ตัวชี้วัด, การจัดการสิ่งแวดล้อม 25 ตัวชี้วัด, สุขลักษณะที่ดีของอาคารสถานที่ 9 ตัวชี้วัด, การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น 8 ตัวชี้วัด, ระบบป้องกันอัคคีภัย 7 ตัวชี้วัด, การท่องเที่ยวด้วยรถยนต์/รถมอเตอร์ไซด์พ่วงข้าง 6 ตัวชี้วัด, และการท่องเที่ยวทางเรือ 14 ตัวชี้วัด

คำสำคัญ: การพัฒนาเกณฑ์ประเมิน; อนามัยสิ่งแวดล้อม; การท่องเที่ยววิถีใหม่; แหล่งท่องเที่ยวชุมชน; มาตรฐานโฮมสเตย์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

³ นักวิจัย, ศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

⁴ อาจารย์, วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง

^a Corresponding author: ธนปนนท์ อัครวีรวัฒน์ Email: Tanapanan@scphrang.ac.th

รับบทความ: 29 ต.ค. 67; รับบทความแก้ไข: 25 พ.ย. 67; ตอรับตีพิมพ์: 25 พ.ย. 67; ตีพิมพ์ออนไลน์: 30 ธ.ค. 67

Development of Environmental Health Assessment Criteria for New Normal Tourism among Community-Based Tourism of Homestay Standards

Kannika Ruangdej Chaosuansreecharoen¹, Anchalee Pongkaset²,

Treechart Loakaewnoo³, Wittaya Hlupo⁴, Saowalak Kongsanit⁴

Paiboon Chaosuansreecharoen⁴, Adisak Srilaong⁴, Thanapanan Akharawirawat^{4a}

Abstract

Mixed methodology research aimed to develop environmental health assessment criteria for new normal tourism among community-based tourism of homestay standards. The qualitative methods were used to synthesize expert ideas using the Delphi technique and quantitative methods for confirming assessment criteria and indicators. Samples were divided into 2 groups: 22 environmental health academicians to develop criteria using the Delphi technique and 400 tourists to analyze confirmatory factor analysis. Data collection instruments were structured interview forms and questionnaires. Content analysis were used to group the criteria and indicators from the Delphi first round. The Delphi second round data were analyzed with median and interquartile range. A first order confirmatory factor analysis was performed to confirm that the sub-indicators belonged to each assessment criteria.

Results from 2 rounds of Delphi technique and a first order confirmatory factor analysis indicated that environmental health assessment criteria for new normal tourism among community based tourism of homestay standards was consisted of 14 criteria including: accommodation (20 indicators), personal health of service employees (8 indicators), preventing the spread of infectious diseases (8 indicators), management of waste contaminated with secretions (9 indicators), new normal tourism management (7 indicators), food service (22 indicators), water service for drinking and use (13 indicators), solid waste management (11 indicators), public toilet management (25 indicators), good building hygiene (9 indicators), first aid preparation (8 indicators), fire protection system (7 indicators), car/sidecar motorcycle tourism (6 indicators), and boat tourism (14 indicators).

Keywords: Development of assessment criteria; Environmental health; New normal tourism; Community-based tourism; Homestay standards

¹ Assistant Professor, Sirindhorn College of Public Health, Trang

² Assistant Professor, Sirindhorn College of Public Health, Yala

³ Researcher, Universal Design Center, Prince of Songkla University

⁴ Instructor, Sirindhorn College of Public Health, Trang

^a Corresponding author: Thanapanan Akharawirawat Email: Tanapanan@scphtrang.ac.th

Received: Oct. 29, 24; Revised: Nov. 25, 24; Accepted: Nov. 25, 24; Published Online: Dec. 30, 24

บทนำ

การท่องเที่ยวชุมชน หรือ Community-based tourism ถือเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อให้ประโยชน์สำหรับคนในชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศโดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อให้ชุมชนเป็นผู้รับประโยชน์สูงสุดที่เกิดจากการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน และสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านในท้องถิ่นกับผู้มาเยือน⁽¹⁾ การท่องเที่ยวชุมชนจะเชื่อมโยงกับการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมพร้อมกับสร้างความตระหนัก เช่น ให้ความรู้ในการวางแผนจัดการขยะ เพราะสิ่งแวดล้อมในชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งการสร้างบรรยากาศที่ดีในการรองรับนักท่องเที่ยวต้องทำความเข้าใจกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน⁽²⁾ อย่างไรก็ตาม พบว่า การท่องเที่ยวชุมชนหลายแห่งยังไม่มีความพร้อมในการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะด้านการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการท่องเที่ยวมีกิจกรรมการใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ทะเล ภูเขา แม่น้ำ ฯลฯ) และด้านที่มนุษย์สร้างขึ้น (การคมนาคม อาคารที่อยู่อาศัย ฯลฯ) และเพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ (สวนสาธารณะ โรงมหรสพ) ดังนั้น การท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับงานอนามัยสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไปตามรูปแบบ และประเภทการท่องเที่ยว โดย ดนัย บวรเกียรติ⁽³⁾ ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ดังนี้

- 1) การบริการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว จะเกี่ยวข้องกับการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมทางอากาศ ทางน้ำ ทางบก เพื่อการเดินทางเป็นไปอย่างถูกสุขลักษณะอนามัย และการป้องกันอุบัติเหตุจากการเดินทางท่องเที่ยว
- 2) การบริการสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดการขยะมูลฝอย การควบคุมมลพิษทางน้ำ การสุขาภิบาลของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และการผังเมือง
- 3) การบริการที่พักอาศัยระหว่างการท่องเที่ยว
- 4) การจัดบริการด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ การบริการด้านอุปโภค บริโภค สุขาภิบาลอาหาร และการจัดหาน้ำสะอาด การควบคุมมาตรฐานของอาหารและเครื่องดื่ม การป้องกันโรคติดต่อจากการท่องเที่ยว การป้องกันอุบัติเหตุและเหตุฉุกเฉินทางการท่องเที่ยว และการจัดการด้านสุขภาพอนามัย

นอกจากนี้ มาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ในงานสุขาภิบาลที่พักอาศัย อาคารและสถานที่ มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การตอบสนองด้านร่างกาย (Fundamental physiological needs; P) การตอบสนองด้านจิตใจและสังคม (Fundamental mental and social needs; M) การป้องกันโรคติดต่อ (Protection against communicable diseases; C) และการป้องกันอุบัติเหตุ (Protection against accidents; A) ตามที่สมาคมสาธารณสุขของสหรัฐอเมริกา (American Public Health Association)⁽⁴⁾ เสนอแนะไว้ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์จากการทบทวนเกณฑ์การประเมินแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ มีเพียงดัชนีวัดมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (Thailand Homestay Standard)⁽⁵⁾ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 โดยกรมท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยว

และการกีฬา ซึ่งเกณฑ์ตัวชี้วัดมาตรฐานนี้ครอบคลุมการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมเพียงด้านที่พักด้านอาหาร และด้านความปลอดภัย

ดังนั้น คณะนักวิจัยจากวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ร่วมกับนักวิจัยจากศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน จึงต้องการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานการประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนวิถีชีวิตใหม่ (New normal) เนื่องจากอดีตนักท่องเที่ยวต้องการไปสถานที่สำคัญ สถานที่ที่มีชื่อเสียง ถึงแม้จะต้องเผชิญกับนักท่องเที่ยวจำนวนมากก็ตาม แต่ในอนาคตสถานที่ยอดนิยมอาจไม่อยู่ในตัวเลือกของนักท่องเที่ยวอีกต่อไปเนื่องจากหลีกเลี่ยงการเผชิญกับผู้คนจำนวนมาก และความเคยชินจากการเว้นระยะห่างทางสังคม เปลี่ยนเป็นความต้องการรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนมากขึ้น เช่น การเดินป่า การดำน้ำลึก และการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ทำให้ความเสี่ยงด้านโรคภัยไข้เจ็บลดน้อย การเที่ยวแบบกลุ่มทัวร์ลดลง จะเป็นการการท่องเที่ยวแบบครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อน และการเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว และใช้บริการการเดินทางสาธารณะน้อยลง เพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญเชื้อโรค เกณฑ์การประเมินที่พัฒนานี้ อาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม เป็นแนวทางในการพัฒนาเกณฑ์การประเมิน ได้แก่ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550)⁽⁶⁾ กฎกระทรวงสุลักษณะของสถานที่จำหน่ายอาหาร พ.ศ. 2561⁽⁷⁾ เกณฑ์มาตรฐานสิ่งแวดล้อมระดับประเทศ (HAS)⁽⁸⁾ และกฎกระทรวง ฉบับที่ 63 (พ.ศ. 2551) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522⁽⁹⁾ จุดมุ่งหมายของเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่นี้ จะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ระหว่างการพัฒนา โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ได้ทราบว่าควรที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนเองอย่างไรเพื่อที่จะได้รับการรับรองมาตรฐานของหน่วยราชการที่กำหนด เช่น SAN หรือ SAN Plus “สถานที่จำหน่ายอาหาร” (ตามกฎกระทรวงสุลักษณะของสถานที่จำหน่ายอาหาร พ.ศ. 2561) เพื่อให้ได้มาตรฐานการท่องเที่ยววิถีใหม่ สุขภาพอนามัย ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มวัย และรองรับกับการเปลี่ยนแปลงด้านสภาวะภูมิอากาศที่จะส่งผลต่อการเกิดโรคติดต่ออุบัติใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์
2. เพื่อพัฒนาเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย คือ การวิจัยผสมผสาน (Mixed method) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการสังเคราะห์แนวคิดและประยุกต์ระเบียบวิธีเชิงปริมาณในการยืนยัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงแบ่งขั้นตอนดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดแนวคิดพื้นฐานขององค์ประกอบเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ 1) การวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยสังเคราะห์เกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับงานอนามัยสิ่งแวดล้อม ของหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข เช่น ชีวิตวิถีใหม่ของกรมอนามัย⁽¹⁰⁾ มาผนวกร่วมกันสังเคราะห์มาเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม และการออกแบบเพื่อคนทุกคนในแหล่งท่องเที่ยว และคุณลักษณะด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม (Environmental health) ตามบริบทของกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนลักษณะต่างๆ ที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นองค์ประกอบในการจัดทำเกณฑ์การประเมินมาตรฐานระบบการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยววิถีวิถีใหม่ และ 2) การศึกษาบริบทแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ ผู้วิจัยศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดตรัง จำนวน 2 แห่ง และการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ประกอบการและแกนนำแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยจะศึกษาเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ ประเภทหรือรูปแบบการให้บริการ ประเภทกิจกรรมที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว การบริการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและการออกแบบเพื่อคนทุกคน นำผลการศึกษาดังกล่าวมาจัดหมวดหมู่ประเภทบริการท่องเที่ยวที่ให้บริการ เช่น ที่พักค้างคืน มีบริการอาหาร การให้บริการด้านสุขภาพ ลักษณะกิจกรรมทางน้ำ การเดินป่า เป็นต้น ประเมินผลกระทบเบื้องต้นจากการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและปัญหาอุปสรรคในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเกณฑ์การประเมินมาตรฐานระบบการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ หลังจากที่ได้แนวคิดด้านการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการท่องเที่ยววิถีวิถีใหม่แล้ว จะใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) รอบที่ 1 โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างด้วยคำถามปลายเปิดจากผู้เชี่ยวชาญด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม และรอบที่ 2 ในการฉันทามติของเกณฑ์การประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม หลังจากที่ได้เข้าสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 แล้ว ผู้วิจัยจึงรวบรวมความเห็นข้อเสนอแนะ นำไปสร้างเครื่องมือแบบสอบถามที่ได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์รอบที่หนึ่ง สำหรับการเก็บข้อมูลรอบที่ 2 เพื่อเป็นการตรวจสอบยืนยันการให้ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis: CFA) อันดับ 1 เพื่อยืนยันว่าตัวบ่งชี้ย่อยแต่ละตัวอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานการประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีวิถีใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์เจาะลึก คือ ผู้ประกอบการและแกนนำของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ เลือกแบบเฉพาะเจาะจงในพื้นที่จังหวัดตรัง 2 แห่ง คือ 1) ชุมชน

บ่อหินฟาร์มสเตย์ อำเภอสิเกา 2) ชุมชนเกาะลิบง อำเภอกันตัง กลุ่มตัวอย่าง ในการสร้างเกณฑ์การประเมิน ด้วยเทคนิคเดลฟายรอบที่ 1 และรอบที่ 2 คือกลุ่มนักวิชาการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จำนวน 22 คน ได้แก่ นักวิชาการจากศูนย์วิชาการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และอาจารย์สถาบันการศึกษา จำนวนผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 22 คน นั้นมีความเหมาะสมและสอดคล้องไปตามเกณฑ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Thomas T. Macmillan⁽¹¹⁾ ที่มีข้อเสนอว่าหากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีจำนวนตั้งแต่ 22 คนเป็นต้นไป เป็นระดับที่ให้ผลของอัตราการลดลงของค่าความคลาดเคลื่อน (Error) น้อยที่สุด และคงที่ที่ระดับ 0.02 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 1 เพื่อยืนยันว่าตัวบ่งชี้ย่อยแต่ละตัวอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานการประเมิน คือ นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ จำนวน 400 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างนั้นใช้วิธีการตามแนวทางของ Hair⁽¹²⁾ การพิจารณาขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย ซึ่งจำนวนตัวแทนที่เหมาะสมในการนำมาวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยันนั้นจะต้องมีอัตราส่วนอย่างน้อย 10 ต่อ 1 พารามิเตอร์

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างด้วยคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ แบ่งเป็น 1) การบริการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวและการป้องกันอุบัติเหตุจากการเดินทางท่องเที่ยว 2) การบริการสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดการขยะมูลฝอย การควบคุมมลพิษทางน้ำ การสุขาภิบาลของสถานที่ 3) การบริการที่พักอาศัยระหว่างการท่องเที่ยว และ 4) การจัดการบริการด้านสุขภาพอนามัย

2. แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการวิเคราะห์เนื้อหาของคำตอบของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 เป็นแบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญให้คะแนนน้ำหนักของระดับความเหมาะสมของเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ จำนวน 167 ตัวชี้วัดย่อย

3. แบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ที่เก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นความเหมาะสมของเกณฑ์การประเมินการบริการอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์จากนักท่องเที่ยว จำนวน 167 ตัวชี้วัดย่อย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นความเหมาะสมของเกณฑ์การประเมินจากนักท่องเที่ยว โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ตรวจสอบเพื่อความชัดเจนของการใช้ภาษาและความครอบคลุมของเนื้อหา และการวิเคราะห์ค่าความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) เท่ากับ 0.67-1.00 แล้วปรับแก้ตามที่คุณผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเดลฟายรอบที่ 1 ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด ให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเกี่ยวกับเกณฑ์และตัวชี้วัดย่อยของแบบประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ หลังจากนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และจัดกลุ่ม (Categorized) ของเกณฑ์และตัวชี้วัดย่อยของแบบประเมิน แล้วสร้างแบบสอบถามรอบที่ 2 แบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ การวิเคราะห์ข้อมูลเดลฟายรอบที่ 2 ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยมัธยฐาน (Md) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (IQR) ของแต่ละเกณฑ์และตัวชี้วัดย่อยของแบบประเมิน โดยพิจารณาจากค่ามัธยฐาน มีค่าตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป การแปลผล ข้อความที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3.50-4.49 ถือว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากกับเกณฑ์การประเมิน และข้อความที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 4.50-5.00 ถือว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันมากที่สุดกับเกณฑ์การประเมิน และค่าพิสัยระหว่าง ควอไทล์ (IQR) ไม่เกิน 1.50 แสดงว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในข้อความนั้น⁽¹³⁾ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 1 ด้วยโปรแกรม SPSS version 29 (ลิขสิทธิ์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง) เพื่อยืนยันว่าตัวบ่งชี้ย่อยแต่ละตัวอยู่ในเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้ 1) ตัวแปรที่คัดเลือกมาวิเคราะห์องค์ประกอบ ต้องเป็นตัวแปรที่มีค่าต่อเนื่อง หรือมีค่าในมาตราระดับช่วง (Interval scale) และมาตราอัตราส่วน (Ratio scale) เนื่องจาก การวิเคราะห์องค์ประกอบ ตัวแปรที่คัดเลือกมาวิเคราะห์องค์ประกอบควรมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2) ตัวแปรที่คัดเลือกมาวิเคราะห์องค์ประกอบ ควรมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในระดับสูง ($r=0.30-0.70$) รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและตัวแปรที่อยู่ในรูปเชิงเส้น (Linear) เท่านั้น และ 3) กลุ่มตัวอย่าง ควรมีขนาดใหญ่และควรมีมากกว่าจำนวนตัวแปร ซึ่งมักมีคำถามว่าควรมากกว่ากี่เท่า ใช้จำนวนข้อมูลมากกว่าจำนวนตัวแปรอย่างน้อย 5-10 เท่า หรืออย่างน้อยที่สุด สัดส่วนจำนวนตัวอย่าง 3 ราย ต่อ 1 ตัวแปร⁽¹⁴⁾

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเรื่องนี้อยู่ภายใต้โครงการ “วิจัยการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม และการออกแบบเพื่อคนทุกคนสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อคนทั้งมวลและชีวิตวิถีใหม่ของจังหวัดตรัง” ขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการวิจัยในมนุษย์ของวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดตรัง เลขที่ P005/2566 ระยะเวลาการรับรองระหว่างวันที่ 11 มิถุนายน 2566-11 มิถุนายน 2567

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเดลฟายรอบที่ 1 เกณฑ์ของแบบประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ ประกอบด้วย 14 เกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ ที่พัก, สุขภาพอนามัยส่วนบุคคลของพนักงานผู้ให้บริการ, การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ,

การจัดการมูลฝอยปนเปื้อนสารคัดหลั่ง (กรณีมีการระบาดหรือการเฝ้าระวังโรคในพื้นที่ให้ทำการประเมินส่วนนี้เพิ่ม), การจัดการท่องเที่ยววิถีใหม่, การบริการอาหาร, การบริการน้ำดื่ม/น้ำใช้, การจัดการขยะมูลฝอย, การจัดการสิ่งแวดล้อม, สุขลักษณะที่ดีของอาคารสถานที่, การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น, ระบบป้องกันอัคคีภัย, การท่องเที่ยวด้วยรถยนต์/รถมอเตอร์ไซด์พ่วงข้าง, และการท่องเที่ยวทางเรือ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเดลฟายรอบที่ 2 จากผู้เชี่ยวชาญด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จำนวน 22 คน มีความคิดเห็นสอดคล้องกันอยู่ในระดับมาก และมากที่สุด โดยเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ ประกอบด้วย 14 เกณฑ์มาตรฐาน 167 ตัวชี้วัดย่อย (รายละเอียดตารางที่ 1)

3. ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 63.20 กลุ่มอายุส่วนใหญ่ คือกลุ่มอายุระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 32.00 สถานภาพสมรสส่วนใหญ่โสด ร้อยละ 51.50 อาชีพส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 34.40 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 50.80 รายได้เฉลี่ยส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 38.00 ภูมิลำเนาส่วนใหญ่ภาคใต้ ร้อยละ 84.40 ลักษณะการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือครอบครัวญาติพี่น้อง ร้อยละ 45.20 ส่วนประสบการณ์การท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์เฉลี่ย 2.96 ครั้ง จำนวนครั้งต่ำสุด 1 ครั้ง และจำนวนครั้งสูงสุด คือ 15 ครั้ง

4. ก่อนการทำการวิเคราะห์ CFA ทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ Factor analysis ตัวชี้วัดของแต่ละเกณฑ์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตั้งแต่ 0.42-0.76 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 KMO>0.80 แสดงว่าข้อมูลตัวชี้แต่ละหมวดสามารถใช้เทคนิคการวิเคราะห์ CFA ได้ ใช้สถิติ Bartlett's test of sphericity ทดสอบมีนัยสำคัญทางสถิติ p value=0.000 สรุปว่าตัวบ่งชี้ย่อยในแต่ละหมวดมีความสัมพันธ์กัน ผลการวิเคราะห์ CFA พบว่า 20 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์ด้านที่พัก ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.62-0.78, 9 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์สุขอนามัยส่วนบุคคลของพนักงานผู้ให้บริการ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.56-0.72, 8 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.57-0.71, 9 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การจัดการมูลฝอยปนเปื้อนสารคัดหลั่ง ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.56-0.77, 7 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การจัดการท่องเที่ยววิถีใหม่ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.62-0.74, 22 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การบริการอาหาร ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.63-0.75, 13 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การบริการน้ำดื่ม/น้ำใช้ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.66-0.78, 11 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การจัดการขยะมูลฝอย ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.60-0.73, 25 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การจัดการสิ่งแวดล้อม ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.65-0.73, 9 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์สุขลักษณะที่ดีของอาคารสถานที่ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.63-0.75, 8 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.62-0.75, 7 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์ระบบป้องกันอัคคีภัย ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.68-0.76, 6 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การท่องเที่ยวด้วยรถยนต์/รถมอเตอร์ไซด์พ่วงข้าง

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.74-0.83, และ 14 ตัวชี้วัด อยู่ในเกณฑ์การท่องเที่ยวทางเรือ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ=0.69-0.80

ตารางที่ 1 ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เกณฑ์การประเมิน อนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์

เกณฑ์และตัวชี้วัดการประเมิน	Md	IQR	แปลผล	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ
1. ด้านที่พัก 20 ตัวชี้วัด				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 14 ตัวชี้วัด	4.00-5.00	1.00	มาก-มากที่สุด	0.64-0.77
ระดับที่ 2 ระดับดี 3 ตัวชี้วัด	4.0-5.00	1.00	มาก-มากที่สุด	0.70-0.79
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 3 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.62-0.78
2. สุขอนามัยส่วนบุคคลของพนักงานผู้ให้บริการ				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 4 ตัวชี้วัด	4.00-4.50	1.00	มาก-มากที่สุด	0.58-0.71
ระดับที่ 2 ระดับดี 2 ตัวชี้วัด	4.00-5.00	1.00	มาก-มากที่สุด	0.65-0.72
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 2 ตัวชี้วัด	4.50-5.00	1.00	มากที่สุด	0.65-0.72
3. การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 1 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.59
ระดับที่ 2 ระดับดี 5 ตัวชี้วัด	4.00-5.00	1.00	มาก-มากที่สุด	0.62-0.71
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 2 ตัวชี้วัด	4.00-5.00	1.00	มาก-มากที่สุด	0.57
4. การจัดการมูลฝอยที่ปนเปื้อนสารคัดหลั่ง (กรณีมีการระบาดหรือการเฝ้าระวังโรคในพื้นที่ให้ประเมินส่วนนี้เพิ่มเติม)				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 5 ตัวชี้วัด	4.00-4.50	1.00	มาก-มากที่สุด	0.56-0.74
ระดับที่ 2 ระดับดี 2 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.70-0.77
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 2 ตัวชี้วัด	4.00-4.50	1.00	มาก-มากที่สุด	0.70-0.75
5. การจัดการท่องเที่ยววิถีใหม่				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 1 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.62
ระดับที่ 2 ระดับดี 5 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.63-0.74
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 2 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.62-0.64
6. การบริการอาหาร				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 14 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.66-0.75
ระดับที่ 2 ระดับดี 7 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.63-0.75
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 1 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.68
7. การบริการน้ำดื่มที่ใช้				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 8 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.68-0.78
ระดับที่ 2 ระดับดี 2 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.66-0.70
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 3 ตัวชี้วัด	4.00	0.25-1.00	มาก	0.70-0.75

ตารางที่ 1 (ต่อ) ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เกณฑ์การประเมิน อนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์

เกณฑ์และตัวชี้วัดการประเมิน	Md	IQR	แปลผล	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
8. การจัดการมูลฝอย				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 6 ตัวชี้วัด	4.00	0.25-1.00	มาก	0.60-0.69
ระดับที่ 2 ระดับดี 4 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.62-0.70
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 1 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.61
9. การจัดการห้องส้วมสาธารณะ				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 15 ตัวชี้วัด	4.00	0.25-1.00	มาก	0.63-0.73
ระดับที่ 2 ระดับดี 7 ตัวชี้วัด	4.00	0.25-1.00	มาก	0.43-0.75
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 3 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.58-0.68
10. สุขลักษณะที่ดีของอาคารสถานที่				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 4 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.68-0.75
ระดับที่ 2 ระดับดี 4 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.63-0.75
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 1 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.63
11. การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 3 ตัวชี้วัด	4.00-4.50	1.00	มาก-มากที่สุด	0.62-0.73
ระดับที่ 2 ระดับดี 3 ตัวชี้วัด	4.00	0.25-1.00	มาก	0.71-0.75
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 2 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.67-0.70
12. ระบบป้องกันการเกิดอัคคีภัย				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 4 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.68-0.74
ระดับที่ 2 ระดับดี 1 ตัวชี้วัด	5.00	1.00	มากที่สุด	0.76
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 2 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.69-0.70
13. การท่องเที่ยวด้วยรถยนต์/รถมอเตอร์ไซด์พ่วงข้าง				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 4 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.76-0.83
ระดับที่ 2 ระดับดี 2 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.75-0.76
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 1 ตัวชี้วัด	5.00	1.00	มากที่สุด	0.74
14. การท่องเที่ยวทางเรือ				
ระดับที่ 1 ระดับพื้นฐาน 11 ตัวชี้วัด	4.00-4.50	1.00	มาก-มากที่สุด	0.69-0.80
ระดับที่ 2 ระดับดี 2 ตัวชี้วัด	4.00	1.00	มาก	0.68-0.76
ระดับที่ 3 ระดับดีมาก 1 ตัวชี้วัด	5.00	1.00	มากที่สุด	0.69

อภิปรายผล

สำหรับเกณฑ์การประเมินมาตรฐานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีชีวิตใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์ที่พัฒนาขึ้น เน้นในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมที่กำหนดในมาตรฐานกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนามัยสิ่งแวดล้อมของโฮมสเตย์ ได้แก่ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550)⁽⁶⁾ กฎกระทรวงสุขลักษณะของสถานที่จำหน่ายอาหาร พ.ศ. 2561⁽⁷⁾ เกณฑ์มาตรฐานสิ่งแวดล้อมระดับประเทศ (HAS)⁽⁸⁾ และกฎกระทรวง ฉบับที่ 63 (พ.ศ. 2551) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522⁽⁹⁾ และแนวคิดการท่องเที่ยววิถีใหม่ เกณฑ์การประเมินครั้งนี้ แตกต่างจากเกณฑ์การประเมินที่ผ่านมาที่มุ่งเน้นการขอรับรองมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ดัชนีวัดมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (Thailand Homestay Standard)⁽⁵⁾ หรือแบบประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (Green and Health Attraction) สำนักงานอนามัยสำนักสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย ร่วมกับคณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ⁽¹⁵⁾

จุดประสงค์ของเกณฑ์การประเมินอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่นี้ จะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวประเภทโฮมสเตย์ที่อยู่ระหว่างการพัฒนา โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้ทราบว่าควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของตนเองอย่างไรเพื่อที่จะได้รับการรับรองมาตรฐานของหน่วยราชการที่กำหนดด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น SAN หรือ SAN Plus “สถานที่จำหน่ายอาหาร” (ตามกฎกระทรวงสุขลักษณะของสถานที่จำหน่ายอาหาร พ.ศ. 2561)⁽¹⁶⁾ หรือการขอรับรองมาตรฐานสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยววิถีใหม่ การจัดการเกี่ยวกับโรคติดต่อหรือโรคอุบัติใหม่ การจัดการกับอุบัติเหตุเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์พ่วงข้าง และจัดการกับภาวะฉุกเฉินที่จะเกิดขึ้น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการป้องกันอัคคีภัย เพราะจะมีรายละเอียดการประเมินตามเกณฑ์เหล่านี้ โดยนักวิจัยได้จัดทำเป็นคู่มือเกณฑ์การประเมินที่ผู้ประกอบการหรือแกนนำสามารถนำไปใช้ตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง เป็นเกณฑ์ประเมินแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ที่ถูกออกแบบมาเพื่อใช้ประเมินแหล่งท่องเที่ยวในการปรับปรุงการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมของทุกจุดบริการนักท่องเที่ยว และทุกอาคารในการให้บริการ ในแต่ละเกณฑ์มีจำนวนตัวชี้วัดย่อยแตกต่างกัน โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน (Basic requirement) ระดับดี (Intermediate performance) และระดับดีมาก (Advance performance) เป็นแนวทางในการปรับปรุงจากง่ายคือระดับพื้นฐานจนสู่ระดับดีมาก เพื่อนำไปสู่การขอรับรองมาตรฐานอื่นๆ ที่หน่วยงานราชการกำหนดต่อไป เป้าหมายสูงสุดคือ การท่องเที่ยววิถีใหม่ สุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มวัย และการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ผลประโยชน์ที่ได้รับคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัว เกิดการจ้างงาน มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น ทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

ข้อเสนอแนะในการนำการวิจัยไปใช้ประโยชน์

เกณฑ์การประเมินการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยววิถีใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประเภทโฮมสเตย์นี้ แหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่กำลังพัฒนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ตรวจประเมินแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเอง ว่าแหล่งท่องเที่ยวตนเองมีมาตรฐาน หรือดำเนินการอยู่ในระดับใด เกณฑ์ใดต้องขอหน่วยงานภายนอกมาตรวจรับรองมาตรฐาน เช่น มาตรฐานการบริการอาหารตามมาตรฐาน SAN หรือ SAN Plus คุณภาพน้ำดื่ม น้ำใช้ การป้องกันอัคคีภัย การป้องกันโรคติดต่อหรืออุบัติใหม่ การจัดการป้องกันอุบัติเหตุเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์พ่วงข้าง และจัดการกับภาวะฉุกเฉินที่จะเกิดขึ้น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการป้องกันอัคคีภัย เป็นต้น ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานพื้นฐาน และขยายปรับปรุงพัฒนาขึ้นไปสู่ระดับดี และระดับดีมาก เพื่อนำไปสู่การขอรับรองมาตรฐานอื่นๆ ที่หน่วยงานราชการกำหนดต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องนี้อยู่ภายใต้โครงการ “วิจัยการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม และการออกแบบเพื่อคนทุกคนสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อคนทั้งมวลและชีวิตวิถีใหม่ของจังหวัดตรัง” ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ 2566

เอกสารอ้างอิง

1. ณัฏฐพัชร มณีโรจน์. การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ. 2560;13(2):25-46.
2. องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). ท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based tourism). กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน); 2558.
3. ดนัย บวรเกียรติกุล. งานอนามัยสิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยว. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย. 2561;13(1):81-92.
4. สิริรัตน์ สุวณิชย์เจริญ. การสุขาภิบาลที่พักอาศัยและหน่วยงาน ในเอกสารการสอนชุดวิชาอนามัยสิ่งแวดล้อมหน่วยที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 10. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; 2554. น.310-410.
5. กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (Thailand Homestay Standard). กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา; 2558.
6. กองกฎหมาย กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535. [อินเทอร์เน็ต]. 2560 [เข้าถึงเมื่อ 2565 มกราคม 15]. เข้าถึงได้จาก: <https://laws.anamai.moph.go.th/th/act-of-doh/204256>

7. กองกฎหมาย กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. กฎกระทรวง สุขลักษณะของสถานที่จำหน่ายอาหาร พ.ศ. 2561 [อินเทอร์เน็ต]. 2560 [เข้าถึงเมื่อ 2565 มกราคม 15]. เข้าถึงได้จาก:
<https://laws.anamai.moph.go.th/th/ministry-rule/download/?did=204266&id=71586&reload=>
8. สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือฉบับรียบาสสุขา. กรุงเทพฯ: สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; 2565.
9. คลังสารสนเทศสถานิติบัญญัติ. กฎกระทรวง ฉบับที่ 63 (พ.ศ. 2551) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522. [อินเทอร์เน็ต]. 2551 [เข้าถึงเมื่อ 2565 มกราคม 15]. เข้าถึงได้จาก:
<https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/99551?show=full>
10. กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. ใช้ชีวิตวิถีใหม่แบบ New Normal [อินเทอร์เน็ต]. 2563 [เข้าถึงเมื่อ 2566 พฤษภาคม 11]. เข้าถึงได้จาก: <https://multimedia.anamai.moph.go.th/video-knowledges/vdo-new-normal/>
11. นิภาพรณ เจนสันติกุล. การนำเทคนิคเดลฟายไปใช้สำหรับการวิจัย. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2560; 4(2):47-64.
12. Hair JF, Black WC, Babin BJ, Anderson RE. Multivariate Data Analysis. Hampshire: Cengage Learning EMEA; 2019.
13. พงศ์เทพ จิระโร. บทวิเคราะห์ค่ามัธยฐาน (Mdn) และค่าพิสัยควอร์ไทล์ (IQR) จากแบบวัดที่เป็นมาตราประมาณค่าโดยการกำหนดหนัก กับ ไม่กำหนดน้ำหนัก ให้สมาชิกค่าคะแนนเดียวกัน. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา. 2564;32(1):1-13.
14. กัลยา วานิชย์บัญชา. การวิเคราะห์ข้อมูลหลายตัวแปร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2551.
15. สำนักอนามัยสำนักสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (Green and health attraction). กรุงเทพฯ: สำนักอนามัยสำนักสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; 2566.
16. สำนักสุขาภิบาลอาหารและน้ำ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการรับรองมาตรฐานสุขาภิบาลอาหาร: สถานที่จำหน่ายอาหาร [อินเทอร์เน็ต]. 2567 [เข้าถึงเมื่อ 2567 มกราคม 15]. เข้าถึงได้จาก:
https://foodsafety.anamai.moph.go.th/san/download?id=114841&mid=38922&mkey=m_document&lang=th&did=34264